

Bir Meclis-i Vâlâ Hükümü ve Tahlili

AHMET KILINÇ
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

ÖZ

Çalışmada 1860 yılında Meclis-i Vâlâ'nın hükmetmiş olduğu kararın infazı için Akdeniz Cezâyir'i mutasarrıfına yazılmış olan belge tahlil edilmiştir. Belgenin hukuki niteliği ceza mahkemesi hükmü özetidir. Karar, infaz aşamasına gelmiş niteliktedir. Dönemin uygulayıcıları, bir ceza davasını yürütürken kanunilik ilkesine bağlı kalma yönünde büyük çaba sarf etmişlerdir. Bu çaba, ülkede yavaş yavaş hukuk devleti ilkesinin alt yapısının oluşumuna katkı sağlamaktadır. Karar, ikili hukuk sistemimden kaynaklanabilecek karışıklığı engellemek gayesiyle oluşturulan 1858 tarihli ceza kanununun 171'inci maddesinin hukukçular tarafından hassasiyetle uygulandığını göstermektedir. Buna bağlı olarak da uygulayıcıların ikili hukuk sisteminin uyum içerisinde yürütme gayretinde olduklarını görmekteyiz. Kararın tahlili ile Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye'nin 1854 yılında ikiye ayrılması ile oluşan Meclis-i Vâlâ ve Meclis-i Tanzimat adlı yeni organların yetkileri, çalışma usulleri, üyeleri gibi konularda derinlemesine çalışma yapılması gerektiği ortaya çıkmıştır. Belgenin ulaştığı sonuçlardan birisi de Meclis-i Vâlâ'nın taşrada işlenmiş bir suçtan dolayı bidayet mahkemesi şeklinde karar verdiğini göstermesidir. Keza, karar ile Meclis-i Vâlâ'nın, meclis-i tahkikat'ın yerini aldığını görmekteyiz. Karar resmi belgelerde Müslümanlar ile gayrimüslimler arasında hitapta eşitlik sağlandığını da göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Meclis-i Vâlâ, Fetvahane, İkili Hukuk Sistemi, Tanzimat, Zimmi, Adam Öldürme Suçu, Mutasarrıf, Cezâyir-i Bahr-ı Sefid, Liva

The Analysis and the Judgment of a Meclis-i Vâlâ

ABSTRACT

In this study, a document that was written to the governor of the Mediterranean Algeria for execution of a decision adjudged by *Meclis-i Vâlâin* 1860 was assayed. The legal nature of the document is a summary of the judgment of the criminal court. The judgment has been come to the execution phase. Practitioners of the period made great efforts for adherence to the principle of legality when they were preceding a criminal case. This effort, in the country, contributes to the formation of infrastructure of the rule of law gradually. The judgment shows that the article 171 of the criminal code dated 1858 that was created for prevent from confusion that stemmed from the dual legal system was applied by lawyers in a sensitive manner. Accordingly, we see that the practitioners are in an endeavor to conduct the dual legal system in accord. With the analysis of the judgment, the need occurred for a deep study that covers *Meclis-i Vâlâ* and *Meclis-i Tanzimat* which emerged after *Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye* was divided into two in 1854 and the authorities, working principles and members of these new organs. Another result that the document brought forth is that Meclis-i Vâlâ made judgments as an inferior court on a crime committed in provinces. Likewise, it is seen that *Meclis-i Vâlâ* takes the place of *Meclis-i Tahkikat* with the judgment. The judgment also shows that Muslims and non-Muslims are equalized in appeal.

Keywords: Meclis-i Vâlâ, Fetwa's Home, Dual Legal System, Political Reforms, Dhimmi, Murder, Governor, Cezâyir-i Bahr-ı Sefid, Liva

Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesinden sonra Osmanlı hukuk sisteminde çok önemli değişikler meydana gelmiş, yeni hukuk normları oluşturulmuş ve Osmanlı yargı teşkilatına yeni mahkemeler dâhil olmuştur. Meclis-i Vâlâ da Tanzimat sonrası Osmanlı hukukunun oluşumunda ve uygulamasında rol oynayan önemli faktörlerden birisidir. Çalışmamızda 1854 senesinde Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye'den ayrılarak oluşturulmuş olan Meclis-i Vâlâ'nın vermiş olduğu bir karar tahlil edilecektir.

Literatürde çok kısa sürede çok sık ve önemli yapısal değişikliklere uğrayan Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye ile ilgili çalışmalara rastlamak mümkündür. Mehmet Seyitdanlıoğlu'nun özellikli olarak incelediği bu kurum hakkında Ayhan Ceylan'ın ve İbrahim Durhan'ın makaleleri mevcuttur. Ekrem Buğra Ekinci'nin kaleme aldığı kitapta da bu meclis hakkında bilgilere rastlanılmaktadır. Meclis-i Ahkâm-ı Adliye veya Tanzimat dönemi yargı teşkilatı hakkında doktrinde daha pek kıymetli eserler üretilmiştir.

Bu çalışmayı orijinal kılan husus ise, Meclis-i Vâlâ'nın hükmetmiş olduğu bir kararı tahlil etmiş olmasıdır. Modern hukukçuların karar incelemesi şeklinde yaptığı tahlile benzer bir deneme yapması işbu çalışmayı önemli kılmaktadır. Zira hukuk tarihi literatüründe bu yönde yapılan çalışmalar yok denecek kadar azdır. Hatta Meclis-i Vâlâ'nın vermiş olduğu bir kararın incelemesine rastlayamadığımızı belirtmek gerekir.

Çalışmamıza belgenin özeti, hukuki niteliğini belirleyerek başlayıp, Tanzimat sonrası Osmanlıs'ında mevcut olan ikili hukuk sisteminin kararda nasıl görüldüğünü izah etmekle devam edeceğiz. Kararın tahlili ile ikili hukuk sisteminin uygulamaya nasıl yansıdığı, karşılaşılan sorunlar ve uygulamanın bu sorunlara karşı nasıl tedbirler almaya çalıştığı ortaya konacaktır. Akabinde kararda geçen kurumlar hakkında bilgi verilecektir. Bu sayede gerek çağdaş gerekse belgenin yazıldığı dönemdeki literatürün kurumlar hakkında ifade ettikleri görüşlerin ve kararın kalem alındığı tarihte yürürlükte olan mevzuatın bu karar açısından tutarlılığı belirlenmiş olacaktır. Son olarak da Islahat Fermanı'ndan sonra her iki tarafı zimmî olan elimizdeki gibi bir davada mahkemenin nasıl bir tutum izlediği belirlenecektir.

Çalışmanın daha faydalı olabilmesi için orijinali BOA, A. MKT. MVL, Dosya No: 118, Gömlek No: 69'da yer alan belgenin transkripte edilmiş ve sadeleştirilmiş halini de ekte sunuyoruz.

BELGENİN ÖZETİ VE HUKUKİ NİTELİĞİ

Çalışmamızın bu kısmında belgeyi özetleyecek ve bu belgenin hukuki vasfının ne olduğunu belirteceğiz. Belge, 31 Temmuz 1860 tarihinde Meclis-i Vâlâ tarafından Akdeniz Cezayir'i Mutasarrıflığına hitaben yazılmış bir yazıdır. Konusu, bölgenin Şer'îye mahkemesince verilmiş olan bir karar üzerine Meclis-i Vâlânın yargılamayı devam ettirerek hüküm vermesidir. Şer'îye mahkemesinde görülen davanın konusu ise Petre'nin Vasil'i kısas gerektirecek şekilde öldürmesidir. Şer'îye mahkemesindeki davada Vasil'in varisi babası Kostanti, Petre'yi kısas ve diyetten affetmiştir. Fetvahaneden alınan yazı ile konunun şer'î hukuk boyutunun bittiği anlaşılmıştır. Meclis-i Vâlâ, bu gibi kısastan af olunmuş kişiler hakkında ceza kanununun 172'inci maddesine dayanarak, Petre'nin mahallinde teşhir edildikten sonra 15 sene kürek cezası ile cezalandırıldığına ve cezasını çekmek üzere Rodos'a gönderilmesi gerektiğine hükmetmiştir.

Belgenin hukuki niteliğinin bir mahkeme kararı olduğunu hatta spesifik olarak *ceza mahkemesi hükmü özet* olduğunu söyleyebiliriz. Belge ile kanunda suç olarak tanımlanmış bir fiili işlediği sabit olan kişi aleyhinde cezaya hüküm verilmektedir. Vesika, hükmün tamamından ziyade temel unsurlarını barındıran özet niteliğinde bir *şukkayani* küçük (özet) tezkeredir. Karardafail Petre, işlediği suç ise adam öldürme suçudur. Suçu işlediği de Şer'îye mahkemesi kararı ile sabit görülmüştür. Ancak işbu mahkeme tarafından cezalandırılmamıştır. Zira İslam ceza hukukuna uygun olarak maktul Vasil'in varisi olan baba Kostanti, Petre'yi kısas ve diyetten affetmiştir. Bu affediliş Petre'nin cezasız kalması sonucunu doğurmamıştır. Zira Petre, ikili hukuk sisteminin getirdiği düzen ile Meclis-i Vâlâ tarafından teşhir ve kürek cezaları ile cezalandırılmıştır.

Elimizdeki karar, *kesinleşmiş* bir mahkeme kararıdır. Kararın kesinleşmiş olduğunu çeşitli açılardan anlamak mümkündür. Yazının, mahkeme olarak görev yapan Meclis-i Vâlâ tarafından yürütme erkinin bir kolu olan mutasarrıflığa¹ yazılmış olması, verilen kararın kesinleşmiş olduğunu göstermektedir. Belgedeki ifadelerden Meclis-i Vâlâ tarafından verilmiş olan

1 Mutasarrıflık, ilk kez 22 Eylül 1858 tarihli “*Vülât-ı izam ve Mutasarrıfın-i Kirâm ve Kaymakamların ve Müdürlerin Vezâifini Şâmil Ta'limat*” adlı mevzuat ile yürürlüğe girmiştir; Kılıç, Selda (2009), “Tanzimat'ın İlanından 1864 Düzenlemesinin Uygulanmasına Kadar Geçen Dönemde Valiler ve Valilik Kurumu”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt: XXVIII, sayı: 45, Ankara, s. 51; Keleş, Özlem (2006), *İl Yönetiminde Bir Yerel Yönetim Organı Olarak İl Özel İdareleri*, Süleyman Demirel Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, s. 14; Günel, Bünyamin (1979), *İl Özel İdareleri Elitile Köye Götürülen Hizmetler*, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara, s. 4'den naklen.

kararın artık *infazının* istendiği anlaşılmaktadır. Nitekim “...*târîh-i habsinin bu tarafa bildirilmesi husûslarının savb-ı saâdetlerine işâri...*” ve “...*ber-minvâl-i muharrer icâbının icrası hususuna himmet eylemeleri...*” denilerek Meclis-i Vâlâ'nın verdiği kararın yerine getirildiği tarihin bildirilmesi ve gereğinin yapılmasında gayret sarf edilmesi istenmiştir. Bu ifadeler, kararın kesinleştiğini göstermektedir.

Kararın kesinleşmiş bir mahkeme kararı olduğu fikrimizi, 28 Kasım 1852 tarihli “*Vülât-ı İzâm ve Mutassarıfîn-i Kirâm ve Kaymakamların ve Müdürlerin Vezâifini Şâmil Talimat*”da desteklemektedir. Söz konusu mevzuat o dönemin mülki idarecilerinin vazifelerini de içermektedir. Bu talimata göre mutassarıfların vazifelerinden biri de tıpkı valiler gibi yargılama sonucu verilecek hükmü uygulamaktadır². Şu halde Mutassarıftan Petre hakkında Meclis-i Vâlâ tarafından verilmiş olan bir kararın infazı beklenmektedir. Kararın infaz edilebilmesi de ancak hükmün kesinleşmesi ile mümkündür.

KANUNİLİK İLKESİ

Ceza hukukunun güvence fonksiyonlarından olan cezaların kanuniliği ilkesi, hiç kimsenin belli bir suçla ilgili olarak kanunda öngörülmeyen bir ceza ile ya da kanunda öngörülen cezadan daha ağır bir ceza ile cezalandırılmayacağı anlamını taşımaktadır.³ İslam Osmanlı Ceza Hukuku'nda da had, kısas ve tazir suç ve cezalarında prensip itibariyle kanunilik ilkesinin hakim olduğu çeşitli tartışmalar ile birlikte kabul edilmiştir.⁴

Belge, dönemin hukukçularının kanunilik ilkesine uymada gösterdikleri gayretler açısından da kıymetlidir. Petre'nin içerisinde bulunduğu durum yukarıda da izah edildiği üzere 172'inci maddeye uymaktadır. Anılan madde hükmü şu şekildedir: “*Kısas ya idam cezalarından afv olunan kâtil müebbeten veyahut on beş seneden eşkâl olmamak üzere muvakkaten küreğe konulur*”. Mezkur hükme göre kısas ya da idam cezalarından af olunan kişi, müebbeden veya 15 seneden az olmamak üzere muvakkaten kürek cezasına çarptırılacaktır. Vesikadaki bilgiye göre de Petre, kısas ve diyet cezasından affedilmiştir. Şu halde 172'inci maddenin kendisi açısından uygulanmasının şartlarını taşımaktadır. Meclis de mezkûr hüküm gereğince, Petre'yi 15 sene kürek cezasına çarptırmış ve cezasının Rodos Adası'nda infaz edilmesine karar vermiştir.

2 Kılıç, s. 59; Torun, Fatih Sadık (2012), “Osmanlı Taşra İdaresinin Yeniden Yapılanma Süreci (1842-1876)” *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, sayı 32, s. 92; mevzuat için bk. Tönük, Vecihi (1945), *Türkiye'de İdare Teşkilatı*, Ankara, s. 117-128.

3 Özgenç, İzzet (2007), *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 104.

4 Avcı, Mustafa (2008), *Osmanlı Ceza Hukukuna Giriş*, Mimoza Yayınları, Konya, s. 42.

Petre'nin kanunun çizdiği hududun en kısa süreli ile 15 sene ile cezalandırılması 172'inci maddenin hâkime verdiği yetki dâhilindedir. Ancak belge bize Petre'nin aynı zamanda hapsedilmeden önce teşhir de edileceğini göstermektedir. Petre'ye 172'inci maddede yer almayan böyle bir cezanın verilmesi, kanunilik ilkesine aykırı değildir. Çünkü 1858 tarihli ceza kanununun 19'uncu maddesi "... kürek cezasına müstehak olan şahıs hakkında teşhir usulü dahi icra olunur..." diyerek, tüm kürek cezalarında aynı zamanda teşhir yaptırımını uygulanmanın kanuni olduğunu ortaya koymuştur. Daha sonra incelediğimiz belgenin kaleme alındığı tarihten yaklaşık yedi sene sonra kürek cezasına mahkûm olmuş kişilere uygulanacak teşhir prosedürü ile ilgili olarak Meclis-i Vâlâ'ya bir takım yetkiler verilmiştir⁵.

İKİLİ HUKUK SİSTEMİ VE UYUM GAYRETLERİ

Belge o dönemde ikili hukuk sisteminin hem normlarda hem de uygulamada mevcut olduğunu göstermesi açısından kıymetlidir. Tanzimat sonrası Osmanlısı'nda, bir yanda İslam ceza hukuku normları ve bu normları uygulayan Şer'îye mahkemeleri davalara bakmakta, diğer yanda Tanzimat fermanı ile taahhüt edilen ve yürürlüğe konulan kanun hükümleri ve bu kanun hükümlerini uygulayan Nizamiye mahkemeleri uyuşmazlıklara çözüm aramaktaydı. Bu durumun o dönemdeki yargı organları arasında görev ve yetki çatışmalarına neden olduğu ve bu nedenle davaların çözümlerinde adaletsizliklere sebebiyet verdiği hem çağdaş hukukçular hem de o dönemin hukukçuları tarafından ileri sürülmüştür.⁶ Hatta bazı yazarlar, bu durumun *mantıksız ve tehlikeli* olduğunu dahi ifade etmişlerdir.⁷ Dönemin bu şekilde tenkit edilmesinin nedeni, incelediğimiz belgedeki gibi bazı fiillerden dolayı, hem Şer'îye mahkemesinin hem de nizamiye mahkemelerinin görev ve yetkisinin mevcut olmasıdır.

Belgede suç olarak sübut ettiği belirtilen adam öldürme fiili, hem İslam ceza hukukunda hem de 1858 tarihli ceza kanununda hükme bağlanmıştır. İslam ceza hukukunda kisas ve diyet suçları kategorisinde yer alan adam öldürme suçu, katl-i amd, katl-i şibh-i amd, hataen adam öldürme, hata benzeri adam öldürme ve tesebbüben adam öldürme şeklinde beşe ayrılmakta ve cezası,

5 Bahse konu prosedüre ilişkin belge ve değerlendirmeler için bk. Kılınc, Ahmet (2014), *Mukayeseli Hukuk ve Hukuk Tarihinde Teşhir Cezası*, Adalet Yayınevi, Ankara, s. 353, 354.

6 Mehmed Arif Bey, "*İdâm Cezâsı Târihcesi - Bizde icrâ edilememesi esbâbi*", İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavânin Mecmuası, sayı 1, 31 Mart 1325, s. 53 vd; Üçok, Çoşkun, Ahmet Mumcu ve Gülnihal Bozkurt (1999), *Türk Hukuk Tarihi*, Savaş Yayınevi, Ankara, s. 303 vd.

7 Kantar, Baha (1984), *Ceza Hukuku*, İstanbul, s. 139; Gökçen, Ahmet (1989), *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Cezai Müeyyideler*, İstanbul, s. 27'den naklen.

kategorisine göre kısas ve diyet olabilmektedir⁸. 1858 tarihli ceza kanununda ise *eşhas hakkında vuku bulan cinayet ve cünhalarla mücâzât-ı müterettibeleri* başlıklı 2. Babın, *Katil ve cerh ve darb ve ihafeye dairdir* başlıklı 1. Faslı, adam öldürme suçunu barındırmaktadır. Kanunda bu fiile, işleniş tarzına göre idam, kürek ve hapis cezaları öngörülmüştür. Görüldüğü üzere fiil, hem İslam Ceza Hukukunda hem de 1858 tarihli ceza kanununda düzenlenmekte ancak iki hukuk sisteminde farklı cezalar öngörülmektedir.

Dönemin kanun koyucusu, ikili hukuk sisteminden kaynaklanabilecek karışıklığı engellemek gayesiyle olsa gerek, hangi hukukun hangi sırayla nasıl uygulanmasını gösterecek 171'inci maddeyi hükme bağlamıştır. Buna göre “*Hüküm-i kanûnî hukuk-ı şahsiyeyi iskat edemeyeceğinden maktûlun veresesı var ise onların iddiaları üzerine hukuk-ı şahsiye davası mekâkim-i şer’iyeyhavâle olunur*”. Kanun hükmü, 1858 tarihli ceza kanununda adam öldürme suçuna ilişkin hükümlerin mevcut olmasının, İslam ceza hukukunda maktulün varislerine tanınan hakları ortadan kaldırmayacağı ile başlamaktadır. Ardından da eğer varisler var ise onların iddiaları üzerine adam öldürme fiiline ilişkin davanın Şer’iye mahkemesinde görülmesi gerektiğine değinmiştir.

Dönemin hukukçusu Mehmed Arif Bey 171'inci maddenin ikili hukuk sisteminin birbirine uyumunu sağlamaktan ziyade, uygulamada sıkıntılara neden olduğunu belirtmektedir. Müellif, Nizamiye mahkemelerinde adam öldürme suçundan dolayı idam cezasına çarptırılmış bir kişinin cezasının infaz edilebilmesi için Şer’iye mahkemelerinde de kısas cezasına çarptırılması gerektiğini belirtmektedir. Yazara göre Şer’iye mahkemelerinde kısas davasının görülebilmesi için de varislerin davalarını takip etmelerini ya da davadan vazgeçtiklerini beyan etmeleri gerekmektedir:

“...*Hâlbuki mekâkim-i şer’iyeden bu i’lâmı istihsâl itmek müdde’i şahsının da’vasına ta’kib itmesine vâbestedir. Müdde-i şahsilerin ekserisi ta’kib-i da’vâ itmemekle beraber ferâgatda itmediklerinden bu hâl pek ziyâde meşkilâta sebebiyet virmeğe ve vereseyi ta’kib-i da’vâya mecbur idecek vâsitanın fıkâdâmı bu meşkilâtı artdırmaktadır...*”⁹

Mehmed Arif Bey açıkça belirtmese de varislerin davalarını takip etme veya davadan vazgeçme zorunluluğunu 171'inci maddede geçen *maktulün veresesı var ise onların iddiaları üzerine* ifadesine bağlamaktadır. Zira eğer varis var ise, dosyanın Şer’iye mahkemesine gitmesi kanunun gereğidir.

8 Cin, Halil, ve Gül Akyılmaz (2011), *Türk Hukuk Tarihi*, 4. Baskı, Sayram Yayınları, Konya, s. 271; Udeh, Abdulkadir (1990), *Mukayeseli İslam Hukuku ve Beşeri Hukuk*, cilt III, Ankara, s. 15-16; Aydın, M. Akif (2009), *Türk Hukuk Tarihi*, Beta Yayınları, İstanbul, s. 197.

9 Mehmed Arif Bey, s. 53.

İncelediğimiz belge ikili hukuk sistemi hakkında hüküm koyan 171'inci maddenin nasıl uygulandığını göstermesi açısından önemlidir. Öncelikle ifade edilmelidir ki, Mehmed Arif Bey'in belirttiği problem bu vakada mevcut değildir. Zira, Vasil'in varisi baba Kostanti'nin Şer'îye mahkemesinde görülen davayı takip ettiği ve Petre'yi kısas ve diyetten af ettiği şu şekilde yazılmıştır: "... *merkûm Kostantikâtil-i merkûmî kısâsı ve diyetden afv ile zimmetini ibrâ itmiş olduğundan...*". Mehmed Arif Bey'in üzerinde durduğu mirasçıların davayı takip etmemeleri veya feragat etmemeleri halinde Şer'îye mahkemesinde görülen davanın akıbeti kanaatimizce de incelenmesi gereken ayrı bir başlıktır.

Belge, 171'inci maddede belirtildiği gibi *Mehâkim-i Şer'iyeye havale* olmuş bir dosyanın Şer'îye mahkemesi aşamasının nasıl nihayete erdiğini göstermesi açısından son derece değerlidir. Şer'îye mahkemesi aşamasının sona ermesinde, kısas ve diyetten affın yeterli olmadığı, ayrıca Fetvahane tarafından görüş alınması gerektiği belgede açıkça belirtilmiştir: "... *bu sûretde merkum Kostanti husûs-ı mezkûr hakkında kâtil-i merkûmdan fîmâba'd nesne da'vâsına kâdir olmayacağı cânib-i fetvâhânedeyen beyân kılınmasıyla bu hâlde maslahatın icâb-ı şer'îsınca hüküm götürür yeri kalmayup...*". Fetvahaneden görüş alınması ve fetvahanenin konunun şer'î boyutunun kalmadığını ifade etmesinden sonra Meclis-i Vâlâda 1858 tarihli ceza kanununun uygulanması, ikili hukuk sisteminin uyum içerisinde yürütülme gayreti olarak değerlendirilebilir.

İncelediğimiz karar, birçok tenkide neden olan ikili hukuk sisteminin aynı zamanda birbirini tamamlayabildiğinin işaretlerini de barındırmaktadır. Şöyle ki; vesika Vasil'in "*mûcebi kısas olan katl*" ile katledildiğinin "*bernech-i şer'î*" ile yani şeri usule göre belirlendiğini açıkça ortaya koymaktadır. İslam Ceza hukukunda kısası gerektiren adam öldürme fiili, sadece katl-i amd türünde mümkündür. Katl-i amd, öldürülmesi meşru olmayan bir kişiyi, kasten, bilerek ve isteyerek öldürmek olarak tanımlanmıştır. Kastın belirlenmesinde İslam hukukçuları muhtelif yöntemler belirlemişlerdir. Ebu Hanife, adam öldürmek için elverişli bir alet kullanarak fiili gerçekleştiren kişinin, adam öldürme kastının olduğunu ifade etmiştir. Müçtehide göre bu alet kesici, delici, vücudun parçalarını birbirinden ayırıcı olmalıdır ki bu alete alet-i cariha denilmiştir.¹⁰ Alet-i cariha kriteri, klasik dönem Osmanlı ceza hukuku uygulamasında mevcut idi.¹¹ 1858 tarihli ceza kanununda ise taammüdün

10 Şafak, Ali (1977), *Mezhepler Arası Mukayeseli İslam Ceza Hukuku*, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum 1977, s. 72; Cin, Akylmaz, s. 271; UDEH, cilt III, s. 36.

11 Klasik dönemde alet-i cariha ile katl ettiği için kasten adam öldürme suçu işlediği ve bu nedenle de kısas ile cezalandırılması gereken bir kişi hakkındaki kayıt şu şekildedir: "*Babası bundan akdem maktûlen fevt olan Ali Bey'in Mustafa nâmsağır oğluna tesviye-i umûru için kibel-işer'den mansûb vasi olan fahrü'l-akrân Şaban Ağa b. Abdülmennân meclis-i şer'îat-i şerîfe-i garrâ ve mahfil-i tarikat-i münîfe-i zehrâda -sânehâAllahu te'âlâ anîl-be'sâi veid-darrâi- hâzır oldu. Onunla birlikte müteveffâ-i mezbûrun abd-i sâbıkı olan Rûsiyyü'l-asl Yu-*

nasıl belirleneceğine ilişkin bir düzenleme yoktur. Sadece taammüdün ne olduğu hükme bağlanmıştır. Kanunun 169'uncu maddesine göre “*Taammüden kâtil bir kimse katil fiilini ikâdan mukaddem zihninde tasavvur ve tasdim etmiş bulunmasıdır*”. Bu durumda İslam hukukçularının taammüdün nasıl belirleneceğinin ortaya konması açısından bir adım ileri gittiklerini ifade edebiliriz. Bu açıdan bakıldığında ikili hukuk sisteminin kargaşaya neden olmadığını aksine birbirini tamamladığını görmekteyiz. İncelenen belgeye geri dönersek, Petre'nin taammüden öldürdüğünü ve bunu yaparken de alet-i cariha kullanıp kullanmadığını açıkça belirten ifadeler rastlanmamaktadır. Ancak belirtildiği gibi “*kıyası gerektiren adam öldürme*” şeklinde öldürdüğünün şeri usule göre sabit olduğu yazılıdır. Bu durumda Petre'nin Vasil'i alet-i cariha ile öldürdüğü ve buna bağlı olarak da taammüden adam öldürme suçunu işlediği sonucuna ulaşabilir.

Vesika uygulayıcıların ikili hukuk sistemini uyum içerisinde yürütme gayretinde olduklarını gösteren alametleri içermektedir. Örneğin Vasil'in Petre tarafından öldürülmesinin Şer'îye mahkemesinde sübut ettiği belirtilmiştir. Meclis-i Vâlâ, dosya kendisine geldikten sonra suçun sabit olup olmadığına ilişkin hiçbir incelemede bulunmamış, Şer'îye mahkemesinin vermiş olduğu kararı esas alarak kanunun ilgili maddesini uygulamaya devam etmiştir. Eğer iki hukuk sistemi arasında bir çekişme yaratılmak istense idi, Meclis-i Vâlâ, Şer'îye mahkemesinin sübut ettiğini hükme bağladığı fiili, kendisi de bu açıdan inceleyebilir idi. Ancak Meclis-i Vâlâ'da incelediğimiz belgedeki kararı veren hukukçular, Şer'îye mahkemesinin vermiş olduğu kararı tartışmamışlar, yargılama sürecini bu karar üzerinden devam ettirmişlerdir. Böylece şeri hukukunun vermiş olduğu karar esas alınarak yeni hukukun gereği yapılmıştır.

Dönemin ikili hukuk sistemini uyum içerisinde yürütmeye çalışıklarına ilişkin bir başka işaret de Meclis-i Vâlâ'nın üyelerinden birinin Meclisi-i Vâlâ Müftüsü olmasıdır. Diğer üyelerle aynı statüde olan müftünün şeri mahkemelerden gelen dosyalarda rol aldığı belirtilmektedir.¹² İlk müftünün

suf b. Abdullah nâm gulâm da hâzır oldu. Vasıyy-i merkûm, zeyilde mezkûr senenin Ramazân-ı mübârekinin on dördüncü gecesi gulâm-ı mezkûrun keskin bir âlet-i câriha ile efendisi mezbûru amden katlettiğini iddi'â etti ve kıyas taleb etti. Gulâm-ı mezkûra soruldukda efendisini vech-i meşrûh üzere katlettiğini tâ'ân ikrâr ve i'tirâf etti. Hâkim de kütüb-i şer'iyede musarrâh olduğu üzere imâmeyn-i hümâmeynin kavline iktidâen sağır-i mezbûrun bülûğuna kadar kıyasın durdurulmasına hükmetti. Cerâzâlike ve hurrîrefî'l-yevmi'l-ışrînmin Zilhicce eş-şerife sene isneteyn ve erba'în ve elf. Şuhûdü'l-hâl: Fahrü'l-etibbâi'l-hazzâk İsmail Efendi, el-Hâc Subaşı, fahrü'l-â'yân Kasım Ağa b. Abdullah, muharrirü'l-hurîf Mehmed Efendi ve gayruhümmine'l-hâzırîn” Akman, Mehmet, Recep, Fuat, Atay, Sabri, İstanbul Kadı Sicilleri Rumeli Sadareti Mahkemesi 56 Numaralı Sicil, İsam Yayınları, İstanbul 2011, hüküm no:20, s. 56.

12 Seyitdanlıoğlu, Mehmet (1999), *Tanzimat Devrinde Meclis-i Vâlâ (1838-1868)*, TTK yay. 2.Baskı, Ankara 1999, s. 85.

Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye'nin ikiye ayrılmasına çok yakın bir dönemde işbu belgedeki kararı veren ve genel olarak yargılama merci kabul edilen Meclis-i Vâlâ'ya atanması, nizamiye mahkemesi olarak da kabul edilen bu mahkemelerde şeri hukuk temsilcinin konulduğunu göstermektedir.¹³ Ayrıca bünyesinde şeri hukuk temsilcisi olmasına rağmen, Fetvahaneden görüş alınması Meclis-i Vâlânın şer'i hukuk ile tezat hareket etmek istemediğini göstermektedir.

İslam ceza hukukunun kısas öngördüğü fiile, devletin kürek adı altında bir başka ceza vermiş olması, ikili hukuk sistemindeki kargaşa olarak değerlendirilmemelidir. Zira İslam ceza hukukunda amdenkatli suçunda varislerin kâtili af etmeleri halinde, devletin bedeli ceza olarak tazir cezasına hükmetme yetkisi vardır¹⁴. İncelenen vesikada da Petre'nin varis Kostanti tarafından kısas ve diyetten af edildiği açıkça yazılıdır. Bu durum Petre'nin cezasız kalacağı anlamına gelmemelidir. 1858 tarihli ceza kanununun 172'inci maddesi, İslam hukukunun devletin siyasi otoritesine vermiş olduğu tazir suç ve cezalarını belirleme yetkisi kapsamında değerlendirilebilir. Zira 172'inci madde, kısastan af edilmiş kişilerin kürek cezası ile cezalandırılacağına amirdir. Petre de bu madde hükmüne göre cezalandırılmıştır.

BELGEDE BAHSİ GEÇEN KURUMLAR

Belgede dört adet kurumun adı zikredilmiştir. İlki Meclis-i Vâlâdır ki evrak bu kurumdan çıkmıştır. İkincisi evrakın gittiği kurum olan mutasarrıflıktır. Üçüncüsü ise dava konusu uyuşmazlığın çözüldüğü ilk mahkeme olan Şer'îye mahkemesidir. Son kurum ise Fetvahanedir. Çalışmamızın bu kısmında anılan kurumların, belgenin yazıldığı tarihteki görev ve yetkilerine değinilecek ve kurumların bu belgede nasıl rol aldıkları incelenecektir.

Belirtildiği üzere belge, Meclis-i Vâlâ tarafından yazılmıştır. Meclis-i Vâlâ, 1838 yılında II. Mahmud'un kurduğu Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye'nin 1854 tarihinde ikiye ayrılması ile ortaya çıkmıştır. Adı her ne kadar bir mahkemeyi çağrıştırmasa da, literatürün çoğunluğu 1854 tarihindeki ayırımdan sonra Meclis-i Vâlânın sadece yargılama işini yaptığını ifade etmektedir.¹⁵ Bu

13 Nitekim 1854 tarihinde atanan ilk müftü Mehmed Arif Hilmi Efendi, daha sonra şeyhülislamlık görevini yürütmüştür; Seyitdanlıoğlu, s. 85.

14 Cin ve Akyılmaz, s. 273.

15 İkinci, Ekrem Buğra, *Osmanlı Mahkemeleri (Tanzimat ve Sonrası)*, Arı Sanat Yayınları, İstanbul 2004, s. 138; Cin ve Akyılmaz, s. 192; Ceylan, Ayhan, "Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye'de Yargı", *AÜHFD*, cilt VIII, sayı 1-2, 2004, s. 25; İkinci, s. 144; Cin ve Akyılmaz, s. 192; Durhan, İbrahim "Tanzimat Döneminde Osmanlı Yargı Teşkilâtındaki Gelişmeler", *EÜHFD*, Cilt XII, sayı 3-4, Erzincan 2008, s. 71. Bununla beraber, Seyitdanlıoğlu, Meclis-i Vâlânın Meclis-i Tanzimat'ın ilgilendiği ancak yasama konusuna

özelliğinden dolayı da meclisin tam anlamıyla bir Nizamiye mahkemesi olduğu dahi iddia edilmiştir¹⁶. Elimizdeki belge de Meclis-i Vâlâ'nın bir mahkeme olarak görev yaptığını ve karar verdiğini onaylamaktadır. Belgede açıkça belirtilmese de kararın, Meclis-i Vâlâ'nın alt birimi olan *Cemiyet-i Hükm* tarafından hükme bağlandığını ifade edebiliriz. Zira 1858 senesinde Meclis-i Vâlâ, *Cemiyet-i Tedkik-i Kavanin ve Cemiyet-i Hükm* olmak üzere iki alt birimden teşekkül etmekte idi.¹⁷

Kesinleşmiş ceza mahkemesi hükmü olduğunu ifade ettiğimiz kararın Meclis-i Vâlâ tarafından verilmiş olması, akıllara bu hükmün temyiz kararı olduğu savını getirmektedir. Zira gerek literatür gerekse birçok uygulama Meclis-i Vâlâ'nın temyiz incelemesi yaptığını belirtmekte¹⁸ ve göstermektedir¹⁹. Kanaatimizce Meclis-i Vâlâ'nın elimizdeki bu hükmü, *üst mahkeme* sıfatıyla verilmiş olan bir *temyiz incelemesi kararı* değildir. Bilindiği gibi ceza muhakemesi hukukunda temyiz, bir *kanun yolu* türüdür. Kanun yolları, yargılama makamınca verilen bir kararın, bir başka makam tarafından denetlenmesini, gerekiyorsa hukuka aykırılığın giderilmesini veya yanlışlığın düzeltilmesini sağlayan hukuki çare olarak tanımlanmıştır²⁰. Bu durumda bir kararın kanun yolu ile verilmiş bir karar olabilmesi için kendisinden önce verilmiş olan kararı denetleyerek düzeltmesi veya onaylaması gerekmektedir. Şu halde, Meclis-i Vâlâ'nın bu hükmünün bir kanun yolu hükmü olduğunu belirtebilmemiz için Şer'îye mahkemesi kararını denetleyerek düzeltmesi veya onaylaması gerekmektedir. Hâlbuki Meclis-i Vâlâ, elimizdeki karar ile Şer'îye Mahkemesi kararını denetlememektedir. Meclis-i Vâlâ'nın Şer'îye Mahkemesi kararının hukuka uygun olup olmadığını sorgulamaması, o kararı denetlememesi, yaptığı işleminin temyiz işlemi olmadığını göstermektedir.

Bu durumda Meclis-i Vâlâ'nın vermiş olduğu karar bidayet mahkemesi kararı gibidir. Meclisin işbu davada bidayet mahkemesi gibi yargılama yaptığına ilişkin

giren mevzularda da dâhil olmak üzere devlet hayatını ilgilendiren hemen her konu ile ilgilendiğini ifade etmektedir, Seyitdanhoğlu, s. 51. Yazarın eserinin ilerleyen kısımlarında yargılama işini tek başına Meclis-i Vâlâ'nın yaptığını da ifade ederek, aslında 1854 senesinde kurulan diğer meclis olan Meclis-i Tanzimat'ın hiçbir şekilde yargılama yapmadığını belirtmektedir; Seyitdanhoğlu, s. 120. Belgeler de Seyitdanhoğlu'nu teyit etmektedir. Örneğin 1856 senesinde esnafın Meclis-i Vâlâ tarafından tespit edilen narh haricine çıkmamaya dikkat etmesine ilişkin yazı için bk. BOA, A.}MKT.NZD., Dosya no: 182, Gömlek No: 53, Hicri 12.Ş.1272.

16 İkinci, s. 148.

17 İkinci, s. 144; Seyitdanhoğlu, s. 51, 52.

18 Çadircı, Musa, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, TTK yay. Ankara, 1991, s. 190'dan aktaran Durhan, s. 71; Cin ve Akyılmaz, s. 192, 193.

19 Meclis-i Vâlâ'nın temyiz mahkemesi şeklinde yaptığı yargılama örnekleri için bk. Seyitdanhoğlu, s. 119.

20 Şahin, Cumhuriyet ve Neslihan Göktürk (2012), *Ceza Muhakemesi Hukuku II*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 186.

kanıtlar da mevcuttur. Meclis, Şer'îye Mahkemesi'nin vermiş olduğu karara dayanarak yargılamaya devam etmiştir. Bu durumu belgedeki şu ifadelerden anlıyoruz: "...*bu hâlde maslahatın icâb-ı şer'îsınca hüküm götürür yeri kalmayıp bu makule kısâsdan afv olunan kâtîlin küreğe konulması kânûn-ı cezânın yüz yetmiş ikinci mâddesinde muharrer bulunduğu binâen...on beş sene müddetle Rodos cezâresinde vaz'-ı kürek olunması...*". Şu halde Meclis-i Vâlâ, yürürlükte olan ve Tanzimat döneminin oluşturmuş olduğu bir başka hukuka göre yargılamaya devam etmiştir. Şer'îye Mahkemesinin yargılama yaparken uyguladığı hukuk ile Meclis-i Vâlâ'nın uyguladığı hukuk aynı değildir. Zira Şer'îye Mahkemesi şer'î hukuka göre, Meclis-i Vâlâ ise 1858 tarihli Ceza Kanuna göre yargılama yapmıştır. Bu durumda ika edilen fiil, 1858 tarihli ceza kanununa göre *ilk kez* Meclis-i Vâlâ tarafından değerlendirilmektedir. 1858 tarihli ceza kanununa ilk kez mezkûr meclisin dayanması, kendisinin bu davada bidayet mahkemesi gibi yargılama yaptığını ortaya koymaktadır.

Meclis-i Vâlâ'nın Bidayet Mahkemesi gibi yargılama yapması ve verilen kararın kesinleşmiş bir mahkeme kararı olması, bu meclisin Meclis-i Tahkikat gibi görev yaptığı izlenimini doğurmaktadır. Zira Meclis-i Tahkikatlar da bidayet mahkemesi gibi çalışmakta ve ölüm cezaları dışında verdikleri kararların kesin olduğu ve hemen infaz edildiği literatürde kabul edilmektedir.²¹

Doktrin, 1854 senesinden sonra, Meclis-i Vâlâ'nın vermiş olduğu tüm kararların, Meclis-i Âli-yi Umumi'de tekrar görüşülüp Padişah'a arz olduğunu, Meclis-i Âli üyelerinin yarısından bir fazlasının kabul etmesi ile Meclis-i Vâlâ'nın verdiği kararın onaylandığını belirtmektedir.²² Hakikaten Meclis-i Vâlâ'da katl, yaralama, hırsızlık ve pranga cezası gerektiren suçlarda verilmiş bir kararın kesinleşmesi için dosyanın bir kere de Meclis-i Âli-yi Umumi'de görüşülmesi ardında da dosyanın arza çıkması gerektiği yönünde örneklere rastlanılmaktadır.²³ Ancak elimizdeki belge, dosyanın üst makama gitmeden kesinleştiğini göstermektedir. Kararda padişahın onayı olduğuna ilişkin de bir ibare yoktur. Literatür Meclis-i Vâlâ'nın tüm kararlarının aynı zamanda Padişah tarafından onaylandığını belgelerle belirtmektedir. Hatta 1842 senesinde Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye'de yapılan görüşmeler sonucunda işlerin daha hızlı yürütülebilmesi amacıyla küçük davalarda ve önemsiz sorunlarda kararın Meclis-i Âli-yi Umumi'de görüşülmeksizin ve

21 Durhan, s. 73; Bozkurt, Gülnihal (1999), *Batı Hukukunun Türkiye'de Benimsenmesi (Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Resepsiyon Süreci, 1839-1939)*, TTK Yay. Ankara, s. 116.

22 Ekinci, s. 157.

23 Musul eyaletinde suçlara verilen cezaları havi tahriratın Meclis-i Vâlâ'da incelenmesi neticesinde, ekserisinin uygun olduğu ve bazı suçluların tahliyelerine ilişkin Hicri 02/B/1277 tarihli belge için bk. BOA, A.}MKT.UM. Dosya No: 448, Gömlek No: 70. Başka örnekler için bk. Seyitdanlıoğlu, s. 119.

padişah onayına sunulmaksızın uygulanması düşünülmüştür. Ancak Sultan Abdülmecid'in bu talebi reddettiği belirtilmiştir²⁴. Belirtmek gerekir ki Meclis-i Vâlâ'nın kararlarının üst organlar tarafından denetlendiğine ilişkin verilen örneklerin tarihleri, meclislerin ayrıldığı 1854 ile meclislerin birleştiği 1861 tarihleri arasında değildir. Bahsedilen tarihler arasında Meclis-i Vâlâ'nın kararlarının üst organlarca denetlenip denetlemediğini, denetlenmiyorsa bunun nedenlerini anlayabilmemiz için Meclis-i Vâlâ'nın bu tarih aralığında verdiği, ayniyat defterleri ile Takvim-i Vekayi'de yayınlanan kararların incelenmesi gerekir.

Belgedeki tarih kararın yazı işlerini hangi birimin yaptığını anlamamızı sağlamaktadır. Kararda açıkça belirtilmemiş olsa da yazının Meclis-i Vâlâ'nın yazı işlerinden sorumlu *Rumeli Baş Kitabeti* odası tarafından kaleme alındığı söylenebilir. Zira 4 Aralık 1852 senesinde yürürlüğe konulan bir iç nizamname ile Rumeli ve Cezâyir-i Bahr-i Sefid eyaletlerinin işlerini anılan oda görmekte idi.²⁵ Bizim belgemiz de Cezayir-i Bahr-i Sefid'e gönderildiğine göre Rumeli Baş Kitabeti işbu kararın yazımıyla ilgilenmiştir diyebiliriz.

Meclis-i Vâlâ verdiği hükümlerin yazı dili ve üslubunun nasıl olması gerektiği hususunda da kararlar almıştır. Elimizdeki belgenin yazışma dil ve üslubunun sade, açık ve anlaşılır olması, ayrıca vakayı özetleyecek şekilde ve unvan ve övgü kısımlarının kısa tutulması Meclis'in aldığı karar gereğidir.²⁶ Klasik dönem Osmanlısında özellikle mühimme defterlerinde tekrarların mevcut olduğu, unvan ve övgülerin çok uzun yer kapsadığı düşünüldüğünde, belgenin önemi biraz daha artmaktadır. Meclisin yazışma usulü ile ilgili aldığı kararlardan birisi de evrakta gönderenin mührü ve imzasının olmasıdır. Ancak belgede imza ve mührü rastlanılmaktadır.

Meclisin elimizdeki kararı ne zaman verdiği belirgindir. Ancak dosyanın kendisine ne zaman geldiği, ne kadar süre içerisinde bu karara vardığı belgeden anlaşılamamaktadır. Literatür, Meclis-i Vâlâ'nın bir dosyayı üç yılda da bir ayda da karara bağlayabileceğini ifade etmektedir.²⁷ Meclis-i Vâlâ'nın ikiye ayrılmadan önce iç işleyişini yeniden düzenleyen 1850 tarihli nizamnameye göre pazartesi ve perşembe günlerinin öğleden sonra ikinci vaktine kadar *muhakemat*, *murafaat* ve *istintak* gibi yargılamaya yönelik işlerin yapılacağı belirtilmiştir.²⁸ Elimizdeki kararın ise Salı günü yazıldığı anlaşılmaktadır.

24 Seyitdanhoğlu, s. 130.

25 Seyitdanhoğlu, s. 93.

26 Seyitdanhoğlu, s. 109.

27 Ekinci, s. 150; farklı sürelerle ilişkin örnekler için bk. Seyitdanhoğlu, s. 107, 108.

28 Seyitdanhoğlu, s. 101.

Belgede bahsi geçen ikinci kurum mutasarrıflıktır ki evrak, Cezâyir-i Bahr-ı Sefid Mutasarrıfı'na hitaben yazılmıştır.²⁹Bilindiği üzere Tanzimat sonrası Osmanlı idari teşkilatında da çok sık ve köklü değişiklikler gerçekleşmiştir. Belgenin kaleme alındığı tarihte Osmanlı idari teşkilatını belirleyen norm, 28 Kasım 1852 tarihli “*Vülât-ı İzâm ve Mutasarrıfın-i Kirâm ve Kaymakamların ve Müdürlerin Vezâifini Şâmil Talimat*”tır. Bu talimatın 27’inci maddesine göre bir eyalete bağlı bulunmayan livaların başında bulunan mülki amirlere mutasarrıf denilmektedir.³⁰ Şu halde kararın kaleme alındığı tarihte *Akdeniz Cezayiri*’nin eyalete bağlı bulunmayan bir liva olduğu bu belge ile teyit edilmektedir.³¹

Belgede bahsi geçen bir diğer kurum da Şer’iye Mahkemesidir. Bu mahkemeler, klasik dönem Osmanlı Devleti’nde şer’i-örfî, hukuk-ceza ayrımı yapmadan tüm davalara bakabilmişlerdir.³² Tanzimat sonrası Osmanlısında gün geçtikçe yetkileri sınırlandırılmıştır ve belirli davalara bakabilen mahkemeler halini almıştır. Belge, daha sonra *ahval-ı şahsiye*³³ olarak nitelendirilen şahsa karşı işlenen suçlar içerisinde yer alan adam öldürme fiilinin Şer’iye mahkemesinde görüldüğünü şu şekilde ispatlamaktadır: “... *Petre’nin icrâ kılman mürâfaa-i şer’iyyelerine dâir vârid olan mazbata...*”

Literatürde yeni ceza kanununu uygulamak üzere ceza mahkemesi niteliğindeki *Meclis-i Tahkikat* lar’ın 1854 tarihinde eyalet merkezlerinde açılması ile bu tür davaların Şer’iye mahkemelerinin görev ve yetki alanı dışına çıktığı belirtilmiştir.³⁴ Bu açıdan elimizdeki belge, 1860 senesinde dahi yani meclis-i tahkikatların eyalet merkezlerinde yer aldığı dönemde dahi Şer’iye mahkemelerinin adam öldürme gibi ahval-ı şahsiyeye ilişkin ceza davalarını yürüttüğünü gösterdiği için dikkate değerdir.

Eyaletlerde ceza davalarına bakan Meclis-i Tahkikatlar var iken Şer’iye mahkemesinin ceza davasına bakması üç şekilde yorumlanabilir. İlk olarak,

29 Burada yazıyı kaleme alan kâtipin bir hata yaptığı göze çarpmaktadır. Kâtip, Cezâyir-i Bahr-ı Sefid yazdıktan sonra önce *vâlisine* ifadesini yazmış, ancak daha sonra bu ifadenin üzerini çizip, *mutasarrıfına* ifadesini kullanmıştır.

30 Talimatın 27. maddesi, *Takvim-i Vekayi*, 26. R. ahir 1275, sayı: 566; Kılıç, s. 52.

31 Bölgenin o tarihteki mutasarrıfının Ahmed Atabeğ olduğunu bir başka arşiv vesikasından öğreniyoruz. Hicri 01/S/1277 tarihli Rodos’ta bulunan topçu asakir-i şahanenin istibdalleri esnasında bazılarıyla aileleri tarafından meydana gelen hareket hakkında Cezayir-i Bahr-ı Sefid Mutasarrıfı Ahmed Atabeğ tarafından gelen tahriratın mazbata suretiyle beraber gereği yapılmak üzere gönderildiğine ilişkin kayıt için bk. BOA., HR.MKT., Dosya No: 345, Gömlek No: 66.

32 Akgündüz, Ahmed (2009), “İslam Hukukunun Osmanlı Devletinde Tatbiki: Şer’iye Mahkemeleri ve Şer’iye Sicilleri”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sayı 14, Konya, s. 16; Cin ve Akyılmaz, s. 178.

33 1867 tarihli Divan-ı Ahkâm-ı Adliye Nizamnamesi ile Şer’iye mahkemeleri sadece ahval-ı şahsiye olarak nitelendirilen aile, miras, vakıf davaları ile şahsa karşı işlenen suçlara ilişkin davalara bakabilmiştir; Cin, Aylmaz, s. 185.

34 Cin ve Akyılmaz, s. 88; Bu meclisin bütün ceza sorunlarıyla uğraştığına ilişkin bir başka görüş için bk. Durhan, s. 72.

davanın yürütüldüğü yerin bir eyalet olmadığı hatta *eyaletle bağlı olmayan liva* olduğu ve meclis-i tahkikatların sadece eyalet merkezlerinde olduğu düşünüldüğünde, eyaletle bağlı olmayan livalarda ceza davalarına Şer'îye mahkemelerinin bakmaya devam etmek zorunda olduğu düşünülebilir. Ancak bu görüş o dönemin hukuk sistemi düşünüldüğünde pek de tutarlı gözükmemektedir. Zira Şer'îye mahkemelerinin karar verirken dayandıkları hukuk ile nizamiye mahkemelerinin dayandığı hukuk aynı değildir. Daha önce de belirtildiği üzere, Şer'îye mahkemeleri, şer'î hukuka; nizamiye mahkemeleri ise yeni çıkan kanunlara göre hüküm vermekte idi. Yani ne Şer'îye mahkemesi, Nizamiye mahkemesinin; ne de nizamiye mahkemesi Şer'îye mahkemesinin alternatifi, tamamlayıcısı değildir. Kaldı ki elimizdeki belge de Şer'îye mahkemesinin şer'î hukuka göre yargılama yaptığını ve konunun o boyunun bittiğini şu ifadelerle göstermektedir: "...*fetvâhânededen beyân kılınmasıyla bu hâlde maslahatın icâb-ı şer'îsınca hüküm götürür yeri kalmayup...*".

İkinci neden de meclis-i tahkikatların kuruluş tarihleri konusundaki belirsizlik olabilir. Literatür, bu meclislerin ne zaman kurulduğu konusunda fikir birliğinde değildir³⁵. Dolayısıyla kararın alındığı tarihte meclis-i tahkikatların göreve başlamamış olma ihtimali vardır. Lakin, bu fikir de pek tutarlı gözükmemektedir. Çünkü bu meclislerin kuruluş yasası olarak nitelendirilebileceğimiz *Meclis-i Tahkik Nizamnamesi* 6 Cemâziyelâhir 1854 tarihinde çıkarılmış³⁶ ve daha da önemlisi 1854 tarihinde eyaletlerdeki bu meclislere personel ataması yapılmıştır³⁷. Bu bilgiler, evrakın yazıldığı dönemde meclis-i tahkikatların taşrada da mevcut olduğunu göstermektedir.

Son olarak da somut olayda meclis-i tahkikatın yerini Meclis-i Vâlâ'nın aldığını düşünebiliriz. Belgeden *Akdeniz Cezayir'*inde meclis-i tahkikatın olmadığı ve Şer'îye Mahkemesinde Petre'nin affedildiği anlaşılmaktadır. Bu bilgilerle birlikte Meclis-i Vâlâ'nın meclis-i tahkikata benzer şekilde yargılama yaptığı ve Şer'îye mahkemelerinin, meclis-i tahkikatın tamamlayıcısı olmadığı düşünüldüğünde Meclis-i Vâlâ'nın meclis-i tahkikatın yerine geçtiği düşünülebilir. Nitekim literatür de Tanzimat'ın başından devletin yıkıldığı tarihe kadar, Şer'îye mahkemesinde katl suçundan dolayı sanık affa uğrarsa veya diyete mahkum olursa, nizamiye mahkemelerinin ceza verebildiğini beyan etmiştir³⁸. Meclis-i Vâlâ'nın Meclis-i tahkikat yerine yargılama

35 Tartışmalar için bk. İkinci, s. 139 vd.

36 İkinci, s. 140.

37 Halep'te kurulan Meclis-i Tahkik Katib-i Evvelliğine tayine ilişkin belge 16/S/1271 tarihli belge için bk. BOA, A.}MKT.NZD., Dosya No: 120, Gömlek No: 48.

38 İkinci, s. 269.

yapabildiği fikrinin kesinlik kazanması için meclislerin ayırımın yapıldığı 1854'de Meclis-i Vâlânın yetkilerini düzenleyen normların ve yargılamayı sadece Meclis-i Vâlânın yaptığı 1854 ile 1861 tarihleri arasındaki kararların incelenmesi gerekmektedir.

Fetvahane de belgede geçen bir diğer organdır. Temellerinin Kanuni Sultan Süleyman devrine kadar uzandığı literatürde³⁹ belirtilen fetvahanenin, şeyhülislamlığa bağlı bir kuruluş olduğu genel olarak kabul edilmektedir. Halktan kişilerin sözlü veya yazılı fetva taleplerine cevap veren fetvahanenin başında fetva emini yer almakta idi. Literatür aynı zamanda fetvahanenin Şer'îye mahkemelerinde verilen ilamları incelediğini de belirtmektedir.⁴⁰ 1862 senesinde Meclis-i Tetkikat-ı Şer'îyenin kurulması ile fetvahanenin ilamat odası, Şer'îye mahkemesinin verdiği kararları şekli yönden incelediği de tespit edilen bir başka husustur⁴¹.Ancak incelediğimiz belgenin tarihi 1860'tır. Bu durumda elimizdeki belge, Şer'îye mahkemelerinin temyiz merci olarak kabul edilen Meclis-i Tetkikat-ı Şer'îye kurulmadan öncede bu mahkemelerin vermiş oldukları kararların şeyhülislamlığa bağlı fetvahane tarafından *kontrol edildiğini* göstermektedir. Şer'îye mahkemesi kararlarının, Meclis-i Tetkikat-ı Şer'îye kurulmadan önce fetvahane tarafından nasıl bir usul ile incelendiği, araştırılması gereken bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Fetvahane, incelemesini, re'sen mi yoksa başvuru üzerine mi yapmaktadır? Burada sadece usule ilişkin bir inceleme mi yoksa esasa ilişkin bir incelememi yapılmaktadır? Tüm Şer'îye Mahkemesi kararları fetvahane tarafından denetlenmekte miydi? Bu sorular tahlil edilmesi gereken sorular olarak karşımıza çıkmaktadır. Elimizdeki belgenin bu açıdan bize kazandırdığı bilgiler ise şunlardır. İlk olarak, Şer'îye mahkemesinin vermiş olduğu kararın Meclis-i Tetkikat-ı Şer'îye kurulmadan önce bir şekilde fetvahane tarafından incelendiği ortaya çıkmıştır. Fetvahanenin bu incelemesi, Şer'îye mahkemesi kararının denetlenmesi anlamına gelmektedir. Bu ise fetvahanenin bir çeşit *temyiz mercii* gibi görev yaptığını ortaya koymaktadır. İkincisi, Şer'îye mahkemesi kararı önce fetvahaneye gitmekte, ardından Meclis-i Vâlâ'ya gönderilmektedir. İlk incelemenin fetvahane tarafından yapılması dikkate değerdir. Elimizdeki belgenin edindirdiği bir diğer bilgi de, fetvahanenin bildireceği görüşün, davanın şeri hukuk ile bağlantısının kalıp kalmadığını tespit etmeyi sağlamaktadır. Bu ise ikili hukuk sisteminden kaynaklanan kargaşanın önüne geçilmesini sağlayabilmektedir.

39 Yakut, Esra (2005), *Şeyhülislamlık Yenileşme Döneminde Devlet ve Din*, Kitap yayınevi, İstanbul, s. 32.

40 Koca, Ferhat (1995), "Fetvahâne", *TDVİA*, cilt XII, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul, s. 498; Yakut, s. 32.

41 Cin ve Akylmaz, s.187.

“VELED” YERİNE “BABA”

Belgede kullanılan bazı ifadeler, Islahat fermanı sonrası Osmanlı Devleti'nin sosyolojik yapısı hakkında bir takım işaretler verebilmektedir. Belgede davanın tarafı olan zimmiyi tanımlarken kullanılan ifade “babası” kavramı olmuştur. İslam hukukunda kişinin isimlendirilmesi ve kimliğinin belirlenmesi, babasıyla ilişkilendirilmesi şeklindedir⁴². Kişinin babasının adıyla isimlendirilmesi sadece Arap kültüründe değil, batıda, örneğin İngiliz kültüründe de mevcuttur: George, John'un oğlu, anlamındaki George, the son of John, zamanla George John's son ve nihayet George Johnson şeklini almıştır.⁴³ Osmanlı belgelerine baktığımızda da hem Müslümanların hem de gayrimüslimlerin babalarının adlarıyla tanımlandığını hatta *kimlik tespiti*⁴⁴ baba adıyla yapıldığını görüyoruz. Özellikle klasik dönem Osmanlısında gerek Müslümanların gerekse gayrimüslimlerin babaları ile ilişkilendirilerek tanımlanması, “binti”, “ibni”⁴⁵, “veled”⁴⁶, “bin” gibi muhtelif kavramlar kullanılarak olmuştur. Bu kavramlar hem Müslümanlar için hem de gayrimüslimler için kullanılmıştır.⁴⁷ Ancak kişilerin babaları ile tanımlanması özellikle klasik dönemde “baba” ifadesi ile olmamıştır. Bunun gerekçesini mezkûr kavramının alışlagelmiş bir kavram olmadığı veya anılan kavramın bilinmediği savına bağlamak tutarlı değildir. Zira “baba” kavramı klasik dönem Osmanlısında sıklıkla aynı anlamda ama farklı amaçla kullanılmıştır.⁴⁸ Bu durumda Tanzimat döneminde kaleme

42 Örneğin Halid ibn Abdullah ibn Zeki el-Harbee, Harbee kabilesinden Zeki'nin oğlu Abdullah'in oğlu Halid şeklinde tercüme edilebilir. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Abu Ameenah Bilal Philips, “The Islamic Naming System”, Tafseer Surat Al-Hujuraat, <http://www.zawaj.com/articles/naming.html> e.t.: 12.08.2014.

43 Abu Ameenah, aynı yer.

44 Gümrükçüoğlu, Saliha Okur (2012), “Şikâyet Defterlerine Göre Osmanlı Tebasının Şikâyetleri”, *AÜHFĐ*, 61 (1), s. 182.

45 Örneğin Hicri 29/S/1117 tarihli Sivas'ta Ali Baba Zaviyesi evkafının zaviyedar ve mütevellisi Fatma binti Ali'nin vekil olarak tayin ettiği Hüseyin Ağayı azlederek yerine kendi oğlu Ahi Mehmed Çelebi ibni Veli Bey'i tayin ettiğine ilişkin kayıt için bk. Boa, Hsdsabz, Dosya No:4, Gömlek No:31

46 Örneğin Teke sancağı halkından olup, Kepeci Hanı'nda ölen tüccardan İsakveledi Tomaz zimminin te-rekesi için bk. BOA, Ev.d. Gömlek No: 15616.

47 Örneğin Yanya livası Korondoz'a bağlı Roznalı köyünde Ali veled-i Mustafa ile Malgasa bağlı Koronyani köyünde Ali veled-i Mustafa uhdelerinde bulunan timarların Mukataat Hazinesince zabtı havi defter için bk. BOA, D.BŞM.MKH., Gömlek No: 42971.

48 Örnek olarak işbu belge verilebilir: “Mevlânâ Muhyiddin b. Nasûh ve Hasan b. Ali nâm kimesneler, [Divân'da] huzârda, ikisi mahzarında, Âbid b. el-Hâc Sinarîdan sâdır olan da'vâda gibbe'l-istişhâd şöyle şehâdet ettiler ki, müdde'î-i mezkûr, Sinan Reis'in gemisinde boğularak vefât eden ve muhallefâtından 969 senesi Zilkâdesinde beş yüz yetmiş üç akçesi Galata emini Mehmed yediyle zapt edilen Mevlânâ Ebûbekir b. el-Hâc Sinarî'nin vârisidir. Zira müdde'î-i mezbûr müteveffâ-yı merkûmun ana-baba bir kardeşidir. Verâseti ana münhasırdır. Şehâdetleri ba'deşerâit'l-kabûlündeş-şer' mu'teber ve makbûl oldukdan sonra mücebince hükmedildi. Cerâ fî evâhiri Ramazan sene 970. Şuhûdü'l-hâl: Cârullah b. Veli, Ali b. Yusuf”; Akman, Mehmet, İstanbul Kadı Sicilleri, Balat 2 Numaralı Şer'îye Sicili, İsam Yayınları, İstanbul 2011, cilt 11, s. 173, hüküm No: 231.

alınmış olan işbu hükümde zimmîn tanımlanmasında “baba” kelimesinin kullanılmasının gerekçelerinin üzerinde durmak gerekir.

“Baba” ifadesinin tercih edilmesinin ilk gerekçesi, Islahat Fermanı’nda zimmîler için *küçük düşürücü aşağılayıcı ifadelerin resmi belgelerde*⁴⁹ kullanılmayacağına taahhüt edilmesi ve “Veled”, “ibni” veya “bin” yerine “baba” ifadesi kullanılarak, küçük düşürücü ve aşağılayıcı kavramlardan kaçınılmış olmasıdır. Ancak belirtmek gerekir ki bu gerekçe tutarlı değildir. Zira yukarıda örnekleriyle izah ettiğimiz gibi anılan kavramlar sadece zimmîler için değil, Müslümanlar için de kullanılmıştır.

İkinci gerekçe, hukuksal veya siyasal bir değerlendirmeden ziyade sosyolojik bir analize dayandırılabilir. Üstel, özellikle II. Meşrutiyet’ten sonra seküler bir ahlakla donatılmış yeni ve ortak bir vatandaş profili oluşturmak için insanlara nasıl hitap edilmesi gerektiğini de öğreten Malumat-ı Medeniye eserlerinin çıktığını belirtmektedir⁵⁰. Bu açıdan bakıldığında, geçmişte kullanılan ifadelerin terk edilerek, oluşturulmak istenen yeni vatandaş profiline uygun kavramların kullanılması da “baba” kavramının kullanılmasının gerekçesi olabilir.

Kanaatimizce “baba” ifadesinin tercih edilmesinin gerekçesi, Gülhane Hatt-ı Hümayun ile net bir şekilde ifade edilen ve Islahat fermanı ile gayrimüslimler için pekiştirilmeye çalışılan eşitlik ilkesinin pratiğe yansıtma gayreti olabilir. Zira bu şekilde hem bir dönüşüm gerçekleştirilerek eski kavramlar terk edilmekte hem de yeni kavram tüm tebaa için kullanılmaktadır.

SONUÇ

1860 yılında Meclis-i Vâlâdan Akdeniz Cezayiri mutasarrıfına hitaben yazılan belgenin tahlili ile varılan sonuçları şu şekilde ifade edebiliriz. Varılan ilk sonuç, işbu belgenin hukuki niteliğinin ceza mahkemesi hükmü özeti olduğudur. Bununla bağlantılı olarak kararın infaz aşamasında olan yani kesinleşmiş bir mahkeme kararı olduğunu söyleyebiliriz. Uygulamadaki diğer örneklerden farklı olarak, kararın, Meclis-i Âlî ve Padişah tarafından denetlenmediğini de belirtmek gerekmektedir. Ayrıca dönemin uygulayıcıları, bir ceza davasını yürütürken kanunilik ilkesine bağlı kalma yönünde büyük bir çaba sarf

49 Cin ve Akyılmaz, s. 222.

50 Üstel, Füsün (2004), *Makbul Vatandaşın Peşinde*, İletişim Yayınları, İstanbul, s.7 3-82; Güzel Polat, Ezgi (2011), “Osmanlıdan Günümüze Vatandaşlık Anlayışı”, *Ankara Barosu Dergisi*, 2011/3, s. 139. Hatice Güzel Mumyalmaz’ın Osmanlıdan Cumhuriyete vatandaşlıkla ilgili kitabına da müracaat edilebilir.

etmişlerdir. Bu çaba, ülkede yavaş yavaş hukuk devleti ilkesinin alt yapısının oluşumuna katkı sağlamaktadır.

Karar, ikili hukuk sisteminin uygulamasını göstermesi açısından kıymetlidir. Hakikaten Petre'nin Vasil'i öldürmesi, hem Şer'îye mahkemesinde hem de Meclis-i Vâlâda farklı hukuk normlarına dayanılarak yargılanmıştır. Karar, ikili hukuk sisteminden kaynaklanabilecek karışıklığı engellemek gayesiyle oluşturulan 1858 tarihli ceza kanununun 171'inci maddesinin hukukçular tarafından hassasiyetle uygulandığını göstermektedir. Hükme göre, adam öldürme suçunda varislerin talebi üzerine, öncelikle Şer'îye Mahkemesinde hukuk-i şahsiye davası görülecektir. Kararda da madde hükmüne aynen uyulduğu görülmektedir.

Dönemin hukukçusu Mehmed Arif Bey'in 171'inci madde ile ilgili tenkidi araştırılması gereken bir başlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Müellife göre 171'inci maddenin uygulanması için varislerin Şer'îye mahkemesinde davalarını takip etmeleri veya davadan vazgeçtiklerini bildirmeleri gerekmektedir. Eğer varisler, davadan vazgeçmiyorlarsa ve de davayı takip etmiyorlar ise Şer'îye mahkemesindeki dava görülemez hal almaktadır. Bu durumda yargılamanın devam etmesinin önüne geçmekte ve adaletsiz sonuçlar doğurmaktadır. İncelediğimiz kararda varis Kostanti, fail Petre'yi kısas ve diyetten affettiği için Mehmed Arif Bey'in bahsettiği sıkıntı mevcut değildir. Ancak, bu belgenin incelenmesi ile müellifin üzerinde durduğu noktanın incelenmesi gerektiği ortaya çıkmıştır.

Karar, ikili hukuk sisteminin uyum içerisinde yürütülme gayretlerini ortaya çıkarmıştır. Şer'îye mahkemesinin akabinde fetvahaneden görüş alınması ve fetvahanenin konunun şer'i boyutunun kalmadığını ifade etmesinden sonra Meclis-i Vâlâda 1858 tarihli ceza kanununun uygulanması; Meclis-i Vâlâ'nın, dosya kendisine geldikten sonra suçun sabit olup olmadığına ilişkin değerlendirme yapmaması ve Şer'îye mahkemesinin vermiş olduğu kararı esas alması; Meclis-i Vâlâ'nın üyelerinden birinin Meclisi-i Vâlâ Müftüsü olması bu sonuca varmamıza neden olmaktadır.

İşbu kararda ikili hukuk sisteminin bazı konularda birbirini tamamladığı ortaya çıkmıştır. 1858 tarihli ceza kanununu teammüdü tanımlarken, bunun nasıl belirleneceğine değinmemiştir. Bu konudaki boşluğun İslam ceza hukukundaki düzenlemeler ile doldurulduğunu görmekteyiz.

Kararın tahlili ile Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye'nin 1854 yılında ikiye ayrılması ile oluşan Meclis-i Vâlâ ve Meclis-i Tanzimat adlı yeni organların

yetkileri, çalışma usulleri, üyeleri gibi konularda derinlemesine çalışma yapılması gerektiği ortaya çıkmıştır. Zira kuruldukları tarih ile Meclis-i Ahkam-ı Adliye adı altında birleştikleri 1861 yılına kadarki sürede hangi usulle, hangi yetkileri nasıl kullandıkları konusunda boşluğun olduğu anlaşılmıştır.

Kararın yazıldığı tarihte, Meclisin yargılama fonksiyonu yaptığı bilgisi belge ile teyit edilmektedir. Ancak ulaşılan diğer belgeler, Meclisin ayrılmasından sonra işbu meclisin sadece yargılama yapmadığını aynı zamanda idari bir takım görevler yürüttüğünü göstermektedir.

Belgenin ulaştırdığı sonuçlardan birisi de Meclis-i Vâlâ'nın taşrada işlenmiş bir suçtan dolayı bidayet mahkemesi şeklinde karar verdiğini göstermesidir. Zira Meclisin yaptığı yargılama temyiz yargılaması değildir. Meclisin Şer'îye Mahkemesi kararını denetlememesi, onun verdiği karar üzerinden yargılamaya devam etmesi ve konuyu 1858 tarihli ceza kanununa göre ilk kez incelemesi, yapılan yargılamanın bidayet mahkemesi sıfatıyla gerçekleştirildiğini göstermektedir.

Çalışma sistemi açısından incelendiğinde de Meclisin o dönemde kurulan meclis-i tahkikatın çalışma usullüne uygun bir yargılama yaptığını görmekteyiz. Bu durumda Meclisin, meclis-i tahkikat'ın yerini aldığını görmekteyiz. Bizi bu kanaata iten nedenin, meclisin verdiği kararın, Meclis-i tahkikatlarda olduğu gibi kararın Padişah ve Meclis-i Ali-yi Umumi tarafından denetlenmeden kesinleşmiş ve infaz edilecek halde olması ve davanın şeri hukuk boyutunun nihayete ermesine rağmen, 1858 tarihli ceza kanununa göre yargılama yapılmamış olmasıdır. Bu konuda kesin hükme varabilmek için 1854 ayırımından sonra Meclisin görev ve yetkilerinin belirlenmiş olması gerekir.

Karar, Şer'îye mahkemelerinin 1864 yılına kadar Osmanlı taşra teşkilatlarında asli-genel yargı merci olarak görev yaptığı fikrini⁵¹ teyit etmektedir. Zira Akdeniz Cezayiri livasında vuku bulmuş olan suç, taraflar zimmi dahi olsa Şer'îye mahkemesinde yargılanıp karara bağlanmıştır.

Varılan sonuçlardan diğeri de şudur: Elimizdeki gibi kesinleşmiş bir kararın infazı için yazının mutasarrıfa hitaben yazılması, taşra teşkilatının görev ve yetkilerini düzenleyen o dönemdeki mevzuat hükümlerine uygundur. Bu durum uygulamanın hukuk kurallarına bağlı kalmaya çalıştığını göstermektedir.

Kararın analiz edilmesi ile Meclis-i Tetkikat-ı Şer'îye kurulmadan önce fetvahanenin Şer'îye mahkemesi kararlarını temyiz mercii gibi kontrol ettiğini sonucu ortaya çıkmıştır.

51 İkinci, s. 267.

Son olarak, karar ile Islahat fermanı sonrasında resmi belgelerde kullanılan dilde değişikliğe gidildiği görülmüştür. Klasik dönemde kişileri tanımlarken kullanılan *bin*, *ibni*, *veled* gibi kavramlar terk edilmiş onun yerine *baba* ifadesi tercih edilmesi, Müslümanlar ile gayrimüslimler arasında hitapta eşitlik sağlanması gayreti şeklinde değerlendirilebilir.

Belgenin Latin Harflerine Çevrilmiş Hali

Cezâyir-i Bahr-ı Sefid Mutasarrıfına

Cezâyir-i Bahr-ı Sefid eyâleti dâhilinde Sülüklü(?) adası ahâlisinden maktûlen fevt olan Vasil'in vârisi babası Kostanti ile kâtili yine ada-i mezkûr ahâlisinden Petre'nin icrâ kılınan mürâfa'a-i şer'iyyelerine dâir vârid olan mazbata ile îlâm-ı şer'î meclis-i vâlâya led'e'l-havale meâllerine nazaran kâtil-i merkûm Petre'nin maktûl-ı merkûm Vasil'i müceb-i kısâs olan katl ile katl eylediği bernehc-i şer'î sâbit olduktan sonra merkûm Kostanti kâtil-i merkûmı kısâs ve diyetden afv ile zimmetini ibrâ itmiş olduğundan bu sûrette merkum Kostanti husûs-ı mezkûr hakkında kâtil-i merkûmdan fi mâ ba'd nesne da'vâsına kâdir olmayacağı cânib-i Fetvâhâne'den beyân kılınmasıyla bu hâlde maslahatın îcâb-ı şer'îsınca hüküm götürür yeri kalmayup bu makûle kısâsdan afv olunan kâtilin müebbeden veyahud on beş seneden ekall olmamak üzere muvakkaten küreğe konulması kânûn-ı cezânın yüz yetmiş ikinci mâddesinde muharrer bulunduğu binâen merkûmun dahi bu hükme tevfikân ve târîh-i hasbinden i'tibâren mahallinde ba'de't-teşhîr on beş sene müddetle Rodos cezîresinde vaz'-ı kürek olunması ve târîh-i habsinin bu tarafa bildirilmesi husûslarının savb-ı saâdetlerine iş'arı meclis-i mezkûrdan bâ-mazbata ifâde olunmağla ber-minvâl-i muharrer îcâbının icrâsı husûsuna himmet eylemeleri siyâkında şukka.

Fî 12 Muharrem sene 277

Belgenin Sadeleştirilmiş Hali

Akdeniz Cezayir'i Mutasarrıfına

Akdeniz Cezayir'i eyaleti içerisinde Sülüklü (?) adası ahalisinden katledilerek öldürülen Vasil'in varisi babası Kostanti ile katili yine zikredilen ada ahalisinden Petre'nin görülen şeri davalarına ilişkin gelmiş olan mazbata ile şeri ilam Meclis-i Vâlâya havale edilmiş olup[şeri ilamın] içeriği bakımından bahsedilen katil

Petre'nin bahsedilen maktul Vasil'i kısas gerektirecek adam öldürme ile katlettiği şeri usule göre sabit olduktan sonra bahsedilen Kostanti bahsedilen katili kısası ve diyetten af ile borcunu ibra etmiş olduğundan bu şekilde bashedilen Kostanti zikredilen husus hakkında bahsedilen katilden bundan sonra nesne (alacak) davasına yetkili olmayacağı fetvahane tarafından beyan edilmesiyle bu halde konunun şerin gerektirdiğince karar verilebilme imkânı kalmayıp bu şekilde kısastan af olunan katilin ömür boyu veya on beş seneden az olmamak üzere geçici küreğe konulması ceza kanununun yüz yetmiş ikinci maddesinde yazılmış olduğuna dayanarak bahsedilen dahi bu hükme uydurularak ve hapsedildiği tarihten itibaren mahallinde teşhir edildikten sonra on beş sene müddetle Rodos adasında küreğe konulmasına ve habs edilme tarihinin bu tarafa bildirilmesi hususlarının saadetleri tarafına yazıyla bildirme bahsedilen meclisten mazbata ile anlaşılmakta olup yazıldığı üzere gereğinin yapılması hususunda gayret etmeleri hakkında tezkere

31 Temmuz 1860 (Salı)

KAYNAKLAR

- Abu Ameenah Bilal Philips, *The Islamic Naming System*, Tafseer Surat Al-Hujuraat, <http://www.zawaj.com/articles/naming.html> e.t.: 12.08.2014.
- Akgündüz, Ahmed (2009), İslam Hukukunun Osmanlı Devletinde Tatbiki: Şer'îye Mahkemeleri ve Şer'îye Sicilleri, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sayı, 14.
- Akman, Mehmet, Fuat Recep ve Sabri Atay (2011), *İstanbul Kadı Sicilleri Rumeli Sadareti Mahkemesi 56 Numaralı Sicil*, İstanbul: İSAM Yayınları.
- Akman, Mehmet (2011), *İstanbul Kadı Sicilleri, Balat 2 Numaralı Şer'îye Sicili*, İstanbul: İSAM Yayınları.
- Avcı, Mustafa (2008), *Osmanlı Ceza Hukukuna Giriş*, Konya: MIMOZA Yayınları.
- Aydın, M. Akif (2009), *Türk Hukuk Tarihi*, 7. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları.
- Bozkurt, Gülnihal (1996), *Batı Hukukunun Türkiye'de Benimsenmesi (Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Resepsiyon Süreci, 1839-1939)*, Ankara: TTK Yayınları.
- Ceylan, Ayhan (2004), Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye'de Yargı, *AÜHFD*, Cilt VIII, 1-2.
- Cin, Halil ve Gül Akyılmaz (2011), *Türk Hukuk Tarihi*, 4. Baskı, Konya: Sayram Yayınları.
- Çadırcı, Musa (1991), *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, Ankara: TTK Yayınları.
- Durhan, İbrahim (2008), Tanzimat Döneminde Osmanlı Yargı Teşkilâtındaki Gelişmeler, *EÜHFD*, Cilt XII, sayı, 3-4.
- Ekinci, Ekrem Buğra (2004), *Osmanlı Mahkemeleri (Tanzimat ve Sonrası)*, İstanbul: Arı Sanat Yayınları.
- Gökçen, Ahmet (1989), *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Cezai Müeyyideler*, İstanbul.
- Gümrükçüoğlu, Saliha Okur (2012), Şikâyet Defterlerine Göre Osmanlı Teb'asının Şikâyetleri, *AÜHFD*, 61 (1).

- Günel, Bünyamin (1979), *İl Özel İdareleri Eliyle Köye Götürülen Hizmetler*, Ankara: Yargıçoğlu Matbaası.
- Güzel Polat, Ezgi (2011/3), Osmanlıdan Günümüze Vatandaşlık Anlayışı, *Ankara Barosu Dergisi*, sayı, 3
- Kantar, Baha (1984), *Ceza Hukuku*, İstanbul.
- Keleş, Özlem (2006), *İl Yönetiminde Bir Yerel Yönetim Organı Olarak İl Özel İdareleri*, Süleyman Demirel Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Kılıç, Selda (2009), Tanzimat'ın İlanından 1864 Düzenlemesinin Uygulanmasına Kadar Geçen Dönemde Valiler ve Valilik Kurumu, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt: XXVIII.
- Kılınç, Ahmet (2014), *Mukayeseli Hukuk ve Hukuk Tarihinde Teşhir Cezası*, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Koca, Ferhat (1995), Fetvahâne, *TDVİA*, Cilt XII, İstanbul: Güzel Sanatlar Matbaası.
- Mehmed Arif Bey (1325), İdâm Cezâsı Târihçesi – Bizde İcrâ Edilememesi Esbâbı, *İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavânin Mecmuası*, sayı 1.
- Özgenç, İzzet (2007), *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 2. Bası, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Seyitdanlıoğlu, Mehmet (1999), *Tanzimat Devrinde Meclis-i Vâlâ (1838-1868)*, 2. Baskı, Ankara: TTK Yayınları.
- Şafak, Ali (1977), *Mezhepler Arası Mukayeseli İslam Ceza Hukuku*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi.
- Şahin, Cumhur ve Neslihan Göktürk (2012), *Ceza Muhakemesi Hukuku II*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Takvim-i Vekayi, 26. R.ahir 1275, sayı, 566.
- Torun, Fatih Sadık (2012), Osmanlı Taşra İdaresinin Yeniden Yapılanma Süreci (1842-1876) *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, sayı, 32.
- Tönük, Vecihi (1945), *Türkiye'de İdare Teşkilatı*, Ankara: Kanaat Basım.
- Udeh, Abdulkadir (1990), *Mukayeseli İslam Hukuku ve Beşeri Hukuk*, Cilt III, Ankara.
- Üçok, Coşkun, Ahmet Mumcu ve Gülnihal Bozkurt (1999), *Türk Hukuk Tarihi*, Ankara: Savaş Yayınevi.
- Üstel, Füsun (2004), *Makbul Vatandaşın Peşinde*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yakut, Esra (2005), *Şeyhülislamlık Yenileşme Döneminde Devlet ve Din*, İstanbul: Kitap Yayınevi.

Kullanılan Diğer Arşiv Belgeleri

- BOA, A.}MKT.NZD., Dosya No: 120, Gömlek No: 48.
- BOA, A.}MKT.UM. Dosya No: 448, Gömlek No: 70.
- BOA, D.BŞM.MKH., Gömlek No: 42971.
- BOA, Ev. D., Gömlek No: 15616.
- BOA, HSDSABZ, Dosya No:4, Gömlek No:31
- BOA., HR.MKT., Dosya No: 345, Gömlek No: 66.